

УДК 348

DOI 10.33244/2617-4154.2(15).2024.29-37

А. Є. Шевченко,*д-р юрид. наук, професор,**заслужений юрист України,**Державний податковий університет**e-mail: shevchenko2757@ukr.net***ORCID ID 0000-0003-2663-9892**

АНГЛІЙСЬКИЙ СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ ЦЕРКОВНИЙ СУД: НИЗОВА МІСЦЕВА ЛАНКА ЦЕРКОВНОГО СУДОЧИНСТВА

Стаття присвячена дослідженню особливостей організації і функціонування низової місцевої ланки європейського церковного судочинства на матеріалі середньовічної Англії. Зазначено, що в сучасній зарубіжній і вітчизняній історіографії визнається, що церковні суди на рівні діоцезів (єпархій) розробили та застосували впорядковану систему ведення справ, завдяки чому відігравали тривалу та важливу роль в історії права й суспільства. Констатовано, що архіви церковних судів різних рівнів становлять дуже велику частину свідчень, що збереглися з доби Середньовіччя. Автор звертає увагу на те, що судово-практична низова місцева ланка церковного судочинства доводить таке: 1) вплив канонічного права пронизував весь середньовічний суспільний лад, а не лише духовенство чи побожних; канонічне право неодноразово торкалося життя практично кожної людини від колиски до могили; 2) середньовічне канонічне право і цивільне право мали тісний симбіотичний зв'язок одне з одним. Проаналізовано процес професіоналізації англійських місцевих церковних судів, розвиток канонічної судової процедури і запровадження процесуальних новацій, компетенцію церковної юрисдикції і її відносини зі світським правосуддям. Зроблено висновок, що середньовічні місцеві церковні суди відіграли значну роль як у розвитку англійського загального права, так і в поширенні канонічного права.

Ключові слова: *Середньовіччя, Середньовічний церковний суд, канонічне право, звичаєве право, церковне судочинство, церковні трибунали, історія права та суспільства, система правосуддя.*

Мета статті полягає в дослідженні особливостей організації і функціонування низової місцевої ланки церковного судочинства на документальних матеріалах середньовічної Англії.

Постановка проблеми. Середньовічне канонічне право було значно більшим, ніж просто набором релігійних правил, яких благочестиві люди могли за бажанням дотримуватися [1, с. 18–21; 2, с. 21–31; 3]. Претензія Церкви на юрисдикцію щодо

регулювання поведінки духовенства та мирян надала їй широкі повноваження для виправлення хибної та злочинної поведінки. Церковна судова система Середніх віків подібна до сучасної судової системи: вона розпочиналася на місцевому рівні (спархії) – через суддівські повноваження архідиякона та декана; давала можливість подати апеляцію до наступної судової інстанції – єпископського, архієпископського суду або направити клопотання у справі безпосередньо до самого папи [4, с. 125–130]. Римська Рота була найвищим судом у західному християнському світі [5, с. 37–43; 6]; упродовж XIV століття її рішення стали джерелом нового права. Друга дикастерія папської курії Апостольська Пенітенціарія була судом сумління, який надавав відпущення гріхів і звільнення від загальноцерковних норм і правил (диспенси й індульти) [7, с. 49–52; 8]. Завдяки впливу церковних судів на тогочасне суспільство канонічне право отримало можливість сприяти формуванню процесуальних норм західноєвропейського судочинства [9, с. 9–20]. Каноністи глибоко замислювалися над балансом між забезпеченням покарання за злочини та дотриманням принципів належної судової процедури, які підтримували належний «ordo iuris». Завдяки запровадженню судових процесів (таких як «actuatio», «denuncatio», «per notorium» і «per inquisitio»), а також чіткого визначення й дотримання процедурних складників, що визначали хід судового процесу, середньовічні церковні суди стверджували і здійснювали владу над численними аспектами життя, які люди в сучасних секуляризованих суспільствах зазвичай вважають справою громадянського уряду, а не церковної влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Церковна судова влада як соціокультурний феномен Середніх віків та ранньо-модерного часу потребує як теоретико-правового осмислення, так і розгляду на конкретному історичному матеріалі. Завдяки внеску сучасної вітчизняної історико-правової науки в теоретичне осмислення, розкриття поняття і сутності судової влади, її соціального і юридичного призначення (роботи Ю. Бауліна, О. Бандурки, В. Гришука, Р. Калюжного, М. Костицького, О. Омельчука, В. Скрипнюка, О. Ярмиша та ін.) стало можливим більш детальне дослідження окремих аспектів середньовічного церковного судочинства: процесуальні питання церковного судочинства (М. Мацелик, Н. Бинюк тощо) [9, с. 9–20], організаційні засади і функціонування Римської Роти й Апостольської Пенітенціарії як вищих органів влади апостольського престолу (В. Санжаров, М. Мацелик та ін.) [5, с. 37–43; 6; 7, с. 49–52; 8], особливості розгляду і покарання кримінальних злочинів (А. Шевченко, С. Кудін, М. Мацелик тощо) [10, с. 42–50; 11, с. 51–55], «жіночі» справи перед церковним правосуддям (О. Лошихін, О. Бандровська, О. Стасюк та ін.) [12, с. 28–36]. Підсумки сучасного стану вивчення середньовічного церковного судочинства в зарубіжній історіографії підсумовані в колективній монографії «Історія судів і судової процедури в середньовічному канонічному праві» (Джеймс Брандейдж [13, с. 51–73], Чарльз Донах'ю [13, с. 74–124, 247–299], Річард Хельмхольц [13, с. 344–391], Кеннет Пеннінгтон [13, с. 3–29, 125–159] та ін.), визначені перспективні напрями подальших досліджень. Одним із таких напрямів є вивчення організації і роботи місцевих церковних судів у різних регіонах Європи.

Виклад основного матеріалу. З перших днів існування Церкви знання її норм було необхідним священнослужителям усіх рангів для виконання своїх священницьких функцій. Оскільки єпископи та абати виконували судові функції, вони потребували практичного знання закону, навіть якщо вони не були спеціалістами з права. У Середні віки церковна та світська юрисдикції багато в чому збігалися. Кутюми (звичаєве право) і світські правові збірники з усієї Європи демонструють, що принципи та норми романо-канонічної традиції проникли та вплинули на юридичну думку за межами церковних судів. Інтелектуальний плюралізм дозволив укладачам правових збірників узгоджувати наявний матеріал і пристосовувати його до соціальних і політичних потреб свого середовища. Коли судді та позивачі в судах звичаєвого права або в муніципальних судах (що насамперед притамане середньовічній Італії) не могли виявити в місцевому законодавстві жодного методу вирішення спору, вони зверталися до романо-канонічної практики як заміни звичаю чи статуту. У XIII столітті, коли викладачі права в університетах зазвичай розділялися на два окремі факультети цивільного та канонічного права, взаємозалежність між ними ставала дедалі помітнішою [14, с. 386–390]. Посилаючись на «загальний закон для всіх» («*lex omnium generalis*»), який базувався на реципованому римському праві, судді могли застосовувати у вирішенні проблем колізійного права, щоб заповнювати прогалини в окремих законах будь-якого регіону християнського світу.

Середньовічні єпархіальні та синодальні суди в більшості випадків виконували роль суду першої інстанції, а суд архієпископа або метрополичий суд виконував функції апеляційного суду або суду першої інстанції в особливих справах. Записи XIV століття про єпископський консисторіальний суд єпархії Елі в англійському королівстві можуть дати певне уявлення про те, як функціонували церковні суди на місцях [3, с. 134–139].

Єпископська кафедра Елі була однією з найменших англійських єпархій, а разом з тим вона була однією з найбагатших. Єпископальна судова консисторія Елі, як можна судити з документів, була завантажена різноманітними за характером справами, як цивільними, так і кримінальними. На відміну від більшості тогочасних консисторіальних судів, консисторія Елі не збиралася в єпископському кафедральному соборі, а натомість зазвичай проводила засідання за кілька миль від Кембриджу – за місцем проживання офіціала єпископа. Наявність університету забезпечила консисторії Елі більш вільний доступ до послуг, підготовлених у Кембриджі каноністів, а отже, юридичні стандарти цього церковного суду могли бути більш витонченими, ніж в інших єпархіях.

Консисторія Елі проводила публічні засідання по четвергах і п'ятницях приблизно раз на три тижні. Так, місцевий церковний суд збирався в середньому всього чотирнадцять чи п'ятнадцять разів на рік, оскільки в серпні та вересні зазвичай у роботі суду була перерва, яка тривала шість чи вісім тижнів. Публічні судові засідання проводилися в парафіяльній церкві офіціала, хоча в надзвичайних ситуаціях, коли необхідно негайно вжити заходів з будь-якого питання, суд може засідати в приватному будинку офіціала. Однак офіційні засідання консисторії становили лише невелику частину діяльності церковного суду; в перервах між відкритими засіданнями у приватному порядку вирішувалась більша частина поданих на розгляд справ. У

матеріалах англійських місцевих консисторіальних судів більшість справ зазвичай не мають остаточного рішення. Іноді сторони просто залишали справи під час розгляду, а в багатьох випадках вони, безсумнівно, вирішували справу в позасудовому порядку. Це вказувалось у стислій примітці секретарем, який записував врегульовано «мирно» («*рах est*») або «за домовленістю» («*concordia est*»). Екзаменатори використовували перерви в засіданнях для допиту свідків та зняття показів індивідуально та таємно. Юридичні консультації між суддями та адвокатами також проводилися поза офіційними засіданнями суду. Позивачі подавали письмові скарги, а відповідачі представляли письмові спростування у ті самі періоди між відкритими засіданнями. Судовий секретар та його помічники також використали інтервали між засіданнями для складання протоколів, надсилання повісток та заповнення об'ємних документів, що стосувалися подальшого судового розгляду.

Колегія адвокатів консисторії Елі складалася з трьох категорій чоловіків, навчених чи досвідчених у канонічному праві: адвокатів, прокторів та нотаріусів. До адвокатів належали «елітні» юристи консисторії. Вони були експертами-юристами, які часто мали наукові ступені в галузі канонічного чи цивільного права, а іноді й того, й іншого. Адвокати консультували клієнтів з технічних питань права, готували офіційні документи, необхідні відповідно до вимог процесуального законодавства, та надавали юридичні аргументи від імені своїх клієнтів у суді. Між 1373 та 1382 рр. у консисторіальному суді Елі практикували щонайменше дев'ять адвокатів, хоча не всі з них діяли одночасно. Єпископи Елі зазвичай обирали і призначали посадових осіб – принципалів серед адвокатів консисторії; інші адвокати натомість отримували призначення для головування на звичайних слуханнях як комісари (уповноважені) і як судові слідчі для допиту свідків. Головні посадові особи та інші судді регулярно зверталися за юридичною консультацією до адвокатів суду, перш ніж ухвалювати офіційні рішення.

Наприкінці XIV століття декілька адвокатів церковної консисторії Елі завдяки своїм навичкам і зв'язкам зайняли високі посади в церкві та державі. Річард ле Скроп, доктор цивільного та канонічного права, спочатку практикував як адвокат, потім став офіціалом та головуючим суддею консисторії Елі, а також канцлером Кембриджського університету. Пізніше Скроуп виїхав з Англії до Авіньйону, де в цей час перебувала папська курія. 1381 року він став папським капеланом і аудитором (суддею) Роти. 1385 року Скроуп був призначений єпископом Чичестера; згодом його було переведено на єпископську кафедру Ковентрі та Лічфілда. 1398 року Скроуп став архієпископом Йоркським, але очолив невдале повстання проти короля Генріха IV і був обезголовлений за зраду 1405 року Наступником Скроупа на посаді архієпископа Йорка став Генрі Боуе, ще один адвокат церковної консисторії Елі. Боуе також був доктором цивільного та канонічного права, отримав ряд церковних бенефіцій, був клерком при королівському дворі, перш ніж приступити до суддівської практики в консисторії Елі. 1382 року Боуе залишив юридичну практику, щоб приєднатися до клієнтелі єпископа Норвічського Генрі Депенсера. Через рік Боуе став королівським проктором у папській курії і незабаром отримав нові призначення – папським капеланом та суддею Апостольської

камери. 1396 року він повернувся на службу до англійського короля як головний суддя Аквітанії та констебля Бордо. 1401 року Генріх IV призначив його єпископом Бата і Уеллса. 1407 року він став архієпископом Йоркським і обіймав цю посаду до смерті 1423 року [3, с. 136–137].

Середньовічна церква претендувала на владу практично над кожним аспектом людських вірувань і дій. Церковні ієрархи і судді вважали, що мають не просто право, а й обов'язок придушувати будь-які релігійні чи моральні ідеї й течії, які відходять від ортодоксальних норм. Вони були впевнені, що девіантні вірування не тільки ставили під загрозу порятунк тих, хто їх розділяв і розповсюджував, але й загрожували «заразити» решту спільноти. Звідси походить претензія церковної влади на право переслідувати і, в разі потреби, вилучати з суспільства тих, хто виношував і пропагував еретичні ідеї. Керівники церкви стверджували, що необхідно захищати суспільство та його окремих членів від аморальної поведінки, а також від неортодоксальних думок, і тому поширювали церковну юрисдикцію на всі можливі різновиди «гріховних» дій, – комерційних і некомерційних, сексуальних і несексуальних, цивільних і кримінальних, – як серед духовенства, так і серед мирян. Інквізиційна процедура дозволяла церковним судам розглядати чутки та скарги не лише щодо дій і поведінки віруючих, але й щодо їхніх переконань, думок і поглядів [9, с. 15–16].

Церковні суди володіли повною і виключною юрисдикцією щодо всіх злочинів і правопорушень, вчинених священнослужителями та тими особами, що користувалися перевагами духовного статусу (наприклад, студенти, ченці, відлюдники, звичайні каноніки, черниці, хрестоносці, вдови, неповнолітні тощо) [14, с. 354–358]. Церковні судді відповідно заявляли про юрисдикцію в справах щодо згвалтування, вбивства, підпалу, державної зради, пограбування чи шахрайства, в тих випадках, коли вони були вчинені чи «нібито були вчинені» священнослужителями (так звана «церковна привілеція») [11, с. 51–55; 14, с. 383–386].

Для осіб, звинувачених у злочинах, церковні суди запропонували систему правосуддя, яка вимагала більш суворих доказів, ніж світське правосуддя перед оголошенням провини; і можливо, для засуджених церковні трибунали (суди) забезпечували потенційний притулок від фізичних (тілесних) покарань, які застосовувались у тогочасних королівських судах і судах звичаєвого права. Стандартні канонічні процедури були чітко орієнтовані на захист підсудних від необґрунтованого або зловмисного переслідування.

Так, усталений «ordo iuris» наприкінці XII ст. вимагав від обвинувача висунути звинувачення, без публічного звинувачення жодне судове переслідування не могло розпочатися. Обвинувачення було небезпечним для обвинувача, оскільки, якщо він не доводив звинувачення, то сам підлягав покаранню. Доказ обвинувачення, крім того, вимагав від обвинувача надати свідчення двох упевнених осіб, які були готові під присягою свідчити, що вони особисто були свідками подій або поведінки, на яку скаржилися [9, с. 12–14].

Церковні суди здійснювали юрисдикцію в питаннях щодо умов укладання (повноліття, на цей момент не одружені ні з ким іншим або зобов'язані обітницею цнотливості, не надто тісно пов'язані між собою тощо) та припинення шлюбу, визнання

законності дітей, усіх видів сексуальної поведінки [14, с. 366–369], комерційної та фінансової діяльності, насамперед стягнення відсотків за позики і лихварства, визначення законного часу (закон передбачав утримання від роботи в неділю та святкові дні протягом року) й умов праці, допомоги бідним (четверта частина доходу кожної парафії від десятини) [14, с. 362–366] і захисту їх від гнобителів, складання та визначення законності заповітів, уведення заповідальної практики, яка дозволяла вмираючим визначати, хто мав успадкувати їх майно [14, с. 369–373], поховання мертвих тощо. Церковні суди забезпечували контроль у випадках, коли йшлося про формальності складання заповіту, а також над спадщинами та заповітами з благочестивих цілей, а також за заповітами кліриків; цивільні суди розглядали більшість інших спорів, які виникли внаслідок розпорядження майном за заповітом.

Так, маємо зазначити, що діапазон церковної юрисдикції залишався досить широким, він охоплював питання, які рано чи пізно мали торкнутися майже кожної людини. Питання, через які найбільша кількість людей контактували з церковними судами на місцевому рівні, стосувалися шлюбу, сім'ї та сексуальної поведінки [3, с. 70–97]. Виключна компетенція церковних судів у вирішенні цих питань була чітко встановлена в X столітті і дуже рідко оскаржувалася після цього. Церковні судді час від часу розглядали питання шлюбної поведінки подружжя, зокрема скарги на фізичне насильство та сексуальну непристосованість, що могло бути підставою для розлучення або навіть анулювання шлюбу. Жінки мали змогу скористалися церковною судовою системою, яка в цих випадках дала їм можливість порушувати справи від свого імені [12, с. 34–35]. Жінки використовували церковні суди, щоб забезпечити виконання шлюбного контракту або вимагати повернення свого приданого. Крім цивільної юрисдикції щодо укладення шлюбу, канонічні суди також мали кримінальну юрисдикцію щодо всіх видів позашлюбної сексуальної поведінки. Отже, блуд, перелюб, двоєженство, зґвалтування, кровозмішення, проституція та содомія підлягали церковним покаранням і церковним судам, особливо в архідияконських судах, тоді як деякі епархіальні консисторські суди також намагалися забезпечити виконання правил щодо сексуальної моралі. Подібні випадки неминуче приводили багатьох людей до зіткнення з дисциплінарними механізмами канонічного права і місцевого церковного судочинства.

Для тих, хто залишався незадоволеним судовим розглядом і прийнятим рішенням у своїй справі в єпископському консисторіальному суді, залишалася нова апеляційна зазвичай дорожча фаза судового процесу. Сторони церковного судового процесу мали ряд потенційних способів для оскарження до вищих канонічних судів. Сторона, яка програла, могла, наприклад, подати апеляцію з єпископського консисторіального суду до провінційного суду архієпископа. Крім того, потерпіла сторона могла подати апеляцію до папських судів після або замість апеляції до архієпископського суду. Якщо суддя апеляційної інстанції прийняв справу до розгляду, подання апеляційної скарги мало наслідком відтермінування виконання рішення суду нижчої інстанції. Це саме по собі могло здатися стороні, яка програла, виправданням витрат на початок апеляційного процесу.

Висновки. Основні висновки можна сформулювати так:

1. Церковні суди на рівні діоцезів (епархій) розробили та застосували впорядковану систему ведення справ, завдяки чому відігравали тривалу та важливу роль в історії права та суспільства.

2. Архіви церковних судів різних рівнів становлять дуже велику частину свідчень, що збереглися з доби Середньовіччя і потребують більш детальної уваги, вивчення і використання в дослідницькій практиці.

3. Судова практика низової місцевої ланки церковного судочинства доводить: а) вплив канонічного права пронизував весь середньовічний суспільний лад, а не лише духовенство чи побожних; канонічне право неодноразово торкалося життя практично кожної людини від колиски до могили; б) середньовічні канонічне право і цивільне право мали тісний симбіотичний зв'язок одне з одним.

4. Аналіз процесу професіоналізації англійських місцевих церковних судів, розвитку канонічної судової процедури і запровадження процесуальних новацій, компетенції церковної юрисдикції і її відносин зі світським правосуддям дав змогу дійти висновку, що середньовічні місцеві церковні суди відіграли значну роль як у розвитку англійського загального права, так і в поширенні канонічного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Санжаров В. А. Оформлення системи церковного права в Західній Європі у XII столітті. Декрет Граціана. *Прикарпатський юридичний вісник*. Івано-Франківськ, 2021. Вип. 6 (41). С. 18–21. DOI : [https://doi.org/10.32837/ryuv.v0i6\(41\).959](https://doi.org/10.32837/ryuv.v0i6(41).959)

2. Санжаров В. А., Павлюх О. А. Болонська правова школа у XII столітті. Внесок декретистів в створення системи західноєвропейського церковного права. *Ірпінський юридичний часопис. Серія: право*. 2022. Вип. 1 (8). С. 21–31. DOI 10.33244/2617-4154.1(8).2022.21-31

3. Brundage J. A. *Medieval canon law*. London : Routledge, 2013. XII, 260 p.

4. Санжаров В. А. Організаційна складова вищої ланки церковного правосуддя в Середні віки та ранньо-модерну добу. *У Всеукраїнські науково-правові читання пам'яті доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України, член-кореспондента Національної академії правових наук України Ніни Романівни Нижник*, 28 жовтня 2021 року / за заг. ред. А. Є. Шевченка. Вінниця : ТОВ ТВОРИ, 2022. С. 125–130.

5. Санжаров В. А. Інституційне оформлення папського правосуддя з повноправною юрисдикцією у XIV столітті: Римська Рота. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2022. № 93. С. 37–43. DOI : <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i93.3312>

6. Санжаров В. А. Римська Рота / Велика українська енциклопедія. URL : [https://vue.gov.ua/Римська Рота \(дата звернення: 26.02.2024\)](https://vue.gov.ua/Римська_Рота_(дата_звернення:_26.02.2024)).

7. Мацелик М. О., Санжаров В. А., Санжарова Г. Ф. Папське судочинство в класичне Середньовіччя: Апостольська Пенітенціарія. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя, 2022. № 5. С. 49–52. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/9>

8. Санжаров В. А. Апостольська Пенітенціарія / Велика українська енциклопедія. URL : https://vue.gov.ua/Апостольська_Пенітенціарія (дата звернення:)5.04.2024).
9. Мацелик М. О., Бинюк Н. М., Санжарова Г. Ф. Середньовічне церковне судочинство: цивільний та кримінальний процеси. *Ірпінський юридичний часопис. Серія: право.* 2022. Вип. 1 (8). С. 9–20. DOI : [https://doi.org/10.33244/2617-4154.1\(8\).2022.9-20](https://doi.org/10.33244/2617-4154.1(8).2022.9-20)
10. Шевченко А. Є., Кудін С. В. Правові джерела українського кримінального права у XVI–XVII ст. *Ірпінський юридичний часопис. Серія: право.* 2024. Вип. 1 (14). С. 42–50.
11. Санжаров В. А., Мацелик М. О., Санжарова Г. Ф. Злочини і «кримінальні» провадження проти прелатів в церковному судочинстві XII–XIV століть. *Юридичний науковий електронний журнал.* Запоріжжя, 2022. № 7. С. 51–55. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/9>
12. Лощихін О. М., Санжарова Г. Ф., Бинюк Н. М. Середньовічний шлюб в гендерному вимірі: жінка і сім'я згідно з приписами канонічного права. *Ірпінський юридичний часопис. Серія: право.* 2023. Вип. 1 (10). С. 28–36. DOI : [https://doi.org/10.33244/2617-4154.1\(10\).2023.28-36](https://doi.org/10.33244/2617-4154.1(10).2023.28-36)
13. The History of Courts and Procedure in Medieval Canon Law / ed. W. Hartmann, K. Pennington. Washington : The Catholic University of America Press, 2016. XIV, 506 p.
14. Helmholz R. H. Local Ecclesiastical Courts in England / The History of Courts and Procedure in Medieval Canon Law / ed. W. Hartmann, K. Pennington. Washington : The Catholic University of America Press, 2016. P. 344–391.

REFERENCES

1. Sanzharov V. A. Creation of the System of Ecclesiastical Law in Western Europe in the XII Century. Gratian's Decretum. *Subcarpathian Law Herald.* 2021. Issue 6 (41). P. 18–21.
2. Sanzharov V. A., Pavliukh O. A. Bologna Law School in the XII Century. The Contribution of Decretists in Creating a System of Western European Ecclesiastical Law. *Irpın Legal Chronicles: The Scientific Journal.* 2022. Issue 1 (8). P. 21–31.
3. Brundage J. A. Medieval canon law. London : Routledge, 2013. XII, 260 p.
4. Sanzharov V. A. Organizational Component Structure of Higher Church Justice in the Middle Ages and Early Modern Times. *V All-Ukrainian Scientific and Legal Readings in Memory of Doctor of Legal Sciences, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Corresponding Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine Nina Romanivna Nyzhnyk,* 28.11.2021/ ed. A. E. Shevchenko. Vinnitsa, 2022. P. 125–130.
5. Sanzharov V. A. Organization of Papal Justice with Full Jurisdiction in the 14th century: Rota Romana. *Current Problems of State and Law.* 2022. Vol. 93. P. 37–43.
6. Sanzharov V. A. Rota Romana / Great Ukrainian encyclopedia. URL : https://vue.gov.ua/Римська_Рота (дата звернення: 26.02.2024).
7. Matselyk M. O., Sanzharov V. A., Sanzharova G. F. Pope's Judiciary in the Late Middle Ages: Apostolic Penitentiary. *Juridical Scientific and Electronic Journal.* 2022. Issue 5. P. 49–52.

*Шевченко А. Є. Англійський середньовічний церковний суд:
низова місцева ланка церковного судочинства*

8. Sanzharov V. A. Apostolic Penitentiary / Great Ukrainian encyclopedia. URL : https://vue.gov.ua/Апостольська_Пенітенціарія (дата звернення: 05.04.2024).
9. Macelyk M. O., Binuk N. M., Sanzharova G. F. Medieval Church Judiciary: Civil and Criminal Processes. *Irpın Legal Chroniclles: The Scientific Journal*. 2022. Issue 1 (8). P. 9–20.
10. Shevchenko A. E., Kudin S. V. Legal sources of Ukrainian criminal law in the XVI–XVII centuries. *Irpın Legal Chroniclles: The Scientific Journal*. 2024. Issue 1 (14). P. 42–50.
11. Sanzharov V. A., Matselyk M. O., Sanzharova G. F. Crimes and ‘Criminal’ Proceedings Against Prelates in the Church Judiciary of the Twelve-Fourteenth Century. *Juridical Scientific and Electronic Journal*. 2022. Issue 7. P. 51–55.
12. Loschykhin O. M., Sanzharova G. F., Binuk N. M. Medieval Marriage in the Gender Dimension: Woman and Family in Canon Law. *Irpın Legal Chroniclles: The Scientific Journal*. 2023. Issue 1 (10). P. 28–36.
13. The History of Courts and Procedure in Medieval Canon Law / ed. W. Hartmann, K. Pennington. Washington : The Catholic University of America Press, 2016. XIV, 506 p.
14. Helmholz R. H. Local Ecclesiastical Courts in England / The History of Courts and Procedure in Medieval Canon Law / ed. W. Hartmann, K. Pennington. Washington : The Catholic University of America Press, 2016. P. 344–391.

A. Ye. Shevchenko. ENGLISH MEDIEVAL ECCLESIASTICAL COURT: LOWER LOCAL LINK OF CHURCH JUDICIARY

The article is devoted to the study of the peculiarities of the organization and functioning of the lower local level of the European ecclesiastical judiciary based on the material of medieval England. It is noted that in modern foreign and domestic historiography it is recognized that church courts at the level of dioceses developed and applied an orderly system of conducting cases, due to which they played a long and important role in the history of law and society. It has been established that the archives of church courts of various levels constitute a very large part of the evidence preserved from the Middle Ages. The author draws attention to the fact that the judicial practice of the lower local level of the church judiciary proves: 1) the influence of canon law permeated the entire medieval social system, not only the clergy or the pious; canon law repeatedly touched the life of almost every person from the cradle to the grave; 2) medieval canon law and civil law had a close symbiotic relationship with each other. The process of professionalization of English local ecclesiastical courts, the development of canonical court procedure and the introduction of procedural innovations, the competence of ecclesiastical jurisdiction and its relationship with secular justice are analyzed. It is concluded that medieval local ecclesiastical courts played a significant role both in the development of English common law and in the spread of canon law.

Key words: Middle Ages, Medieval ecclesiastical court, canon law, customary law, ecclesiastical justice, ecclesiastical tribunals, history of law and society, justice system.

Стаття надійшла до редколегії 27 березня 2024 року